

Sygn. akt III USKP 62/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 października 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Rączka

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania L.K.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w B.

o prawo do emerytury,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 13 października 2021 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 5 czerwca 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

**1. uchyla zaskarżony wyrok oraz zmienia poprzedzający go
wyrok Sądu Okręgowego w Z. z 17 lipca 2018 r., sygn. akt IV U
(...) w ten sposób, że oddala odwołanie,**

**2. zasądza od L.K. na rzecz organu rentowego kwotę 600
(sześćset) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa
procesowego w postępowaniu kasacyjnym i apelacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z 5 czerwca 2019 r., III AUa (...) oddalił apelację organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego w Z. z 17 lipca 2018 r., IV U (...) w sprawie z odwołania L.K. (odwołujący się) od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. (organ rentowy) z 10 stycznia 2018 r.

Decyzją tą organ rentowy odmówił odwołującemu się przyznania prawa do emerytury, ponieważ odwołujący się nie wykazał na dzień 1 stycznia 1999 r. 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy.

Sąd Okręgowy w Z. zmienił zaskarżoną przez odwołującego się decyzję organu rentowego w ten sposób, że ustalił mu prawo do emerytury w wieku obniżonym od 2 grudnia 2017 r. Swoje rozstrzygnięcie Sąd pierwszej instancji oparł na następujących – istotnych z punktu widzenia postępowania kasacyjnego – ustaleniach faktycznych. Odwołujący się od 1 kwietnia 1978 r. do 30 września 1998 r. był zatrudniony stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w Gminnym Związku Rolników Kółek i Organizacji Rolniczych w U. na stanowisku traktorzysty-mechanika na bazie w J. i U.. Prace mechanika wykonywał w okresie zimowym przez 2-3 miesiące w roku (od grudnia do lutego) a poza tym pracował jako traktorzysta – kierowca ciągnikowy. Dodatkowo od 1981 r. podczas żniw przez 6 tygodni w roku pracował jako operator kombajnu. Wnioskodawca jeździł ciągnikiem marki Ursus. Wykonywał wszystkie prace polowe oraz prace transportowe. W okresie żniw pracował na kombajnie marki B.. Łączny okres pracy na stanowisku kierowcy ciągnika i kombajnu wyniósł 15 lat i 6 miesięcy.

Dokonując oceny prawnej tak ustalonego stanu faktycznego, Sąd pierwszej instancji uznał, że praca wykonywana przez odwołującego się była praca wymienioną w wykazie A dział VIII poz. 3 stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 – dalej jako rozporządzenie z 7 lutego 1983 r.) jako praca kierowców ciągników i kombajnów. Zdaniem Sądu

Okręgowego w Z. praca kierowcy ciągnika i kombajnu zbożowego wykonywana na polu jest pracą w szczególnych warunkach.

Wyrok Sądu pierwszej instancji został zaskarżony apelacją przez organ rentowy. Apelacja ta została oddalona powołanym wyżej wyrokiem Sądu Apelacyjnego w (...). W uzasadnieniu Sąd drugiej instancji wyjaśnił, że w świetle dotychczasowego orzecznictwa Sądu Najwyższego brak podstaw, by odmawiać uznania za prace w warunkach szczególnych prac traktorzystów i kombajnistów polegających na pracach polowych. Zebrany w sprawie materiał dowodowy z uwzględnieniem specyfiki zatrudnienia wnioskodawcy pozwalał na zakwalifikowanie jego pracy jako pracy wykonywanej w warunkach szczególnych, ponieważ wykonywane przez odwołującego się zadania były uwarunkowane obsługą i przemieszczaniem się pojazdów silnikowych. Odwołujący się był stale narażony na intensywne wibracje generowane przez pracujący silnik o wysokie mocy, warunki atmosferyczne, kontakt z pyłem, kurzem, środkami używanymi do oprysków roślin. Zarówno w trakcie prac polowych jak i typowo transportowych był narażony na warunki o znacznej szkodliwości dla zdrowia. Zdaniem Sądu drugiej instancji charakter pracy kierowcy ciągnika rolniczego przystosowanego do transportu i wykonującego wyłącznie transport oraz kierowcy wykonującego prace polowe jest tożsamy. W konsekwencji nie ma znaczenie to, że prace kierowców ciągników zostały ujęte w dziale VIII Wykazu A „W transporcie”.

Organ rentowy zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną w całości. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie art. 184 ust. 1 i art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm., dalej jako ustawa emerytalna) w związku z wykazem A działem VIII poz. 3 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., polegające na przyjęciu, że okresem prac w warunkach szczególnych jest praca kierowcy ciągnika (traktorzysty) i kombajnu przy pracach polowych, niezwiązanych z transportem.

Odwołujący się w odpowiedzi na skargę kasacyjną organu rentowego wniósł o odmowę przejęcia jej do rozpoznania i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna organu rentowego okazała się zasadna.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowane zostało już stanowisko, zgodnie z którym praca kierowcy ciągnika lub kombajnu polegająca na wykonywaniu prac polowych nie może być kwalifikowana jako praca w warunkach szczególnych. Dotychczasowe orzecznictwo Sądu Najwyższego w tym zakresie zostało podsumowane w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 8 sierpnia 2019 r., III UZP 3/19 (OSNP 2019 nr 1, poz. 9). W uchwale tej przypomniano, że usystematyzowanie w rozporządzeniu z 7 lutego 1983 r. prac o znacznej szkodliwości dla zdrowia i uciążliwości według kryterium branż (gałęzi gospodarki) nie jest przypadkowe. Opierało się na założeniu, zgodnie z którym konkretne stanowisko jest narażone na ekspozycję czynników szkodliwych w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w jakim dziale gospodarki (branży) była wykonywana odpowiadająca mu praca, a nie – jak przyjął Sąd drugiej instancji – jedynie w zależności od tego, czy praca na danym stanowisku wykonywana była w warunkach negatywnie wpływających na zdrowie pracownika. Dlatego dla kwalifikacji danego okresu jako okresu pracy w warunkach szczególnych konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danego działu gospodarki. Przynależność pracodawcy do określonej gałęzi gospodarki ma istotne prawne znaczenie i nie można dowolnie wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały one przypisane w tym akcie prawnym. Dlatego Sąd Najwyższy przyjął w dotychczasowym orzecznictwie, że jeżeli uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia konkretnej pracy wynika z jej branżowej specyfiki (np. transporcie), to należy odmówić tego szczególnego waloru takiej samej pracy wykonywanej w innym dziale gospodarki (np. rolnictwie). Z drugiej jednak strony, jeżeli praca wykonywana na konkretnym stanowisku w zakładzie pracy należącym do jednej branży (np. kierowcy samochodu ciężarowego w kombinacie rolno-spożywczym z branży rolniczej) odpowiada pracy wymienionej w załączniku do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., ale przypisanej do innej branży (np. transportowej), dopuszczalne jest przełamanie branżowego przypisania stanowisk pracy uprawniających do

emerytury w wieku obniżonym. Dla takiego przełamania wymagane jest ustalenie, że pracownicy zatrudnieni – co wymaga podkreślenia – na takim samym stanowisku pracy w różnych branżach (np. kierowca ciągnika w transporcie, kierowca ciągnika w przedsiębiorstwie rolnym wykonujący prace transportowe) wykonywali prace tego samego rodzaju i narażeni byli w takim samym stopniu na ekspozycję na te same czynniki szkodliwe. Podkreślenia wymaga, że to „przełamanie” dozwolone jest tylko w zakresie dotyczącym „branży” i tylko w przypadku wykonywania takiej samej pracy, jak praca odpowiadająca pracy wykonywanej na stanowisku wymienionym w załączniku do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., a nie w przypadku wykonywania innej pracy.

W realiach niniejszej sprawy i spraw podobnych oznacza to, że dopuszczalne jest uznanie, że wykonywanie prac transportowych przez kierowcę ciągnika transportującego towary i zatrudnionego w przedsiębiorstwie przypisanym do branży chemicznej albo rolniczej albo budowlanej, a nie do branży transportowej, stanowi wykonywanie pracy w warunkach szczególnych, ponieważ jest to taka sama praca (praca kierowcy pojazdu w transporcie). Natomiast niedopuszczalne jest przyjęcie, że pracą w warunkach szczególnych było wykonywanie przez kierowcę ciągnika zatrudnionego w przedsiębiorstwie nienależącym do branży transportowej innych czynności (prac) wynikających ze specyfiki tej branży (np. prac rolniczych), a nie polegających na wykonywaniu czynności transportowych *sensu stricto*.

W wykazie A, dziale VIII – transport i łączność – wskazano na prace w transporcie (poz. od 1 do poz. 17) i łączności (poz. 18 do poz. 22). W ramach transportu wyodrębnia się prace związane z transportem: drogowym (poz. 1-3), wodnym (poz. 4-11), powietrznym (poz. 12) oraz na kolei (13-16). Do prac w transporcie zaliczono prace związane z kierowaniem pojazdami (np. prace kierowców ciągników, prace kierowców samochodów ciężarowych), ale także inne prace związane z przemieszczaniem się (przetransportowaniem) towarów albo osób (np. ciężkie prace załadunkowe, prace konduktorów wagonów sypialnych). Zatem nie tylko kierowanie pojazdem jest uważane za wykonywanie prac w transporcie, lecz także prace związane z przewożonym ładunkiem (poz. 1) albo prace związane z transportem (komunikacją) osób (poz. 14). Już wstępna lektura

poszczególnych pozycji uwidacznia zaznaczenie odrębności przy pracy kierowców samochodów ciężarowych, autobusów i pojazdów specjalistycznych (poz. 2) oraz pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsiennicowych (poz. 3). Szkodliwość (uciążliwość) pracy nie powstaje w związku z samym faktem prowadzenia tych pojazdów, lecz z faktem prowadzenia ich przy uwzględnieniu specyfiki „technologii” pracy w transporcie i wynikających z tego obciążeń psychofizycznych (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 16 grudnia 2016 r., II UK 512/15, LEX nr 2202499; z dnia 31 sierpnia 2017 r., III UK 185/16, LEX nr 2390696). Z treści działu VIII wyprowadzono więc w orzecznictwie Sądu Najwyższego założenie, zgodnie z którym istnieje podstawa do wyodrębnienia prac w transporcie *sensu stricte* oraz *sensu largo*. Do pierwszej grupy zalicza się prace związane z bezpośrednią obsługą pojazdu, a jej immanentną cechą jest przemieszczanie się związane z transportem osób albo rzeczy. Naturalnie przemieszczanie się w transporcie odbywa się po ciągach (szlakach) komunikacyjnych (drogach, torach wodnych, korytarzach powietrznych). Natomiast do prac w transporcie *sensu largo* należy zakwalifikować prace, które nie polegają na kierowaniu pojazdami, lecz są w pewien sposób związane z transportem (ciężkie prace załadunkowe, prace przy remoncie parowozów na gorąco, prace czyszczeni palenisk).

Z uwagi na wspomniane wyżej powiązanie szkodliwości warunków pracy z wykonywaniem pracy określonego rodzaju w przedsiębiorstwie należącym do konkretnej branży, umieszczenie przez prawodawcę prac kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsiennicowych jako prac wykonywanych w szczególnych warunkach właśnie w dziale VIII (poz. 3), a nie w innych działach wykazu A (np. w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym), musi być odnoszone do szczególnych warunków panujących w transporcie (w tym przypadku w transporcie drogowym). Dlatego szkodliwość i uciążliwość tych prac, w rozumieniu art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej, należy wiązać ze specyfiką poruszania się w ruchu drogowym przez pojazdy o odmiennej w stosunku do „normalnych” uczestników tego ruchu charakterystyce (gabarytach i sposobie przemieszczania się), wymagającej wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. Tylko taki sposób rozumienia szczególnego charakteru prac w

transporcie lądowym (drogowym) uzasadnia umieszczenie prac wymienionych w poz. 3 w tym samym dziale gospodarki wraz z pracami wykonywanymi przez kierowców samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, specjalizowanych, specjalistycznych (specjalnych), pojazdów członowych i ciągników balastowych, autobusów o liczbie miejsc powyżej 15, samochodów uprzywilejowanych w ruchu w rozumieniu przepisów o ruchu na drogach publicznych, trolejbusów i motorniczych tramwajów (poz. 2).

Nie można natomiast utożsamiać warunków, w jakich owe prace mają być wykonywane, z warunkami towarzyszącymi pracom polowym (np. drgania, zapylenie, hałas, kontakt z środkami chemicznymi), zwłaszcza że prace te nie są pracami transportowymi (nie polegają one na przewożeniu ludzi i ładunków), lecz typowymi pracami w rolnictwie polegającymi na orce, siewie, nawożeniu i zbiorach płodów rolnych z użyciem przypiętych do traktora maszyn rolniczych, realizowanymi poza drogami publicznymi, a przez to bez narażenia na zagrożenia charakterystyczne dla ruchu drogowego. W konsekwencji w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że wykładnia językowa regulacji zawartej w wykazie A, dział VIII, poz. 3, przy uwzględnieniu przyjętej przez rozporządzenie kwalifikacji branżowo-stanowiskowej oraz systematyki przepisów, nie pozwala na kwalifikowanie pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych wykonujących pracę w rolnictwie jako pracy w szczególnych warunkach (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13, LEX nr 1467147; z dnia 13 sierpnia 2015 r., II UK 298/14, LEX nr 1797093; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 121/15, LEX nr 2080883; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 132/15, LEX nr 2052411; z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15, LEX nr 2108499; z dnia 26 stycznia 2017 r., III UK 51/16, LEX nr 2258032; z dnia 9 lutego 2017 r., III UK 66/16, LEX nr 2238701; z dnia 16 lutego 2017 r., II UK 730/15, LEX nr 2252207; z dnia 23 lutego 2017 r., I UK 43/16, LEX nr 2258058; z dnia 23 lutego 2017 r., I UK 76/16, LEX nr 2252218; z dnia 20 kwietnia 2017 r., I UK 154/16, LEX nr 2305919; z dnia 5 października 2017 r., II UK 436/16, LEX nr 2390730; z dnia 5 grudnia 2017 r., II UK 574/16, LEX nr 2417595; z dnia 23 stycznia 2018 r., II UK 655/16, LEX nr 2435654; z dnia 18 kwietnia 2018 r., II UK 64/17, LEX nr 2488694; z dnia 27 czerwca 2018 r., I UK 178/17, LEX nr 2521656; z dnia 23 stycznia 2020 r.,

II UK 221/18, LEX nr 2783251; z dnia 16 stycznia 2020 r., III UK 396/18, LEX nr 3220771; z dnia 5 marca 2020 r., III UK 33/19, LEX nr 3168870; z dnia 14 stycznia 2021 r., III USKP 1/21, LEX nr 3106196; z dnia 14 stycznia 2021 r., III USKP 2/21, niepublikowany; z dnia 14 stycznia 2021 r., III USKP 3/21, niepublikowany; z dnia 14 stycznia 2021 r., III USKP 4/21, niepublikowany; z dnia 14 stycznia 2021 r., III USKP 5/21, niepublikowany; z dnia 14 stycznia 2021 r., III USKP 6/21, niepublikowany; z dnia 14 stycznia 2021 r., III USKP 7/21, niepublikowany; z dnia 14 stycznia 2021 r., III USKP 10/21, niepublikowany; z dnia 14 stycznia 2021 r., III USKP 17/21, niepublikowany; z dnia 14 stycznia 2021 r., III USKP 18/21, LEX nr 3106171; z dnia 14 stycznia 2021 r., III USKP 19/21, niepublikowany; postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 23 czerwca 2020 r., III UK 260/19, LEX nr 3029719; z dnia 14 maja 2020 r., II UK 116/19, LEX nr 3047503; z 10 grudnia 2020 r., II UK 309/19, niepublikowane).

Z poczynionych w niniejszej sprawie ustaleń wynika, że wnioskodawca był zatrudniony w spornych okresach jako traktorzysta wykonujący prace polowe, a jedynie okazjonalnie i sporadycznie prace transportowe. Wykonywanie prac polowych nie może zaś być kwalifikowane jako wykonywanie pracy w warunkach szczególnych, o której mowa w wykazie A, dział VIII, poz. 3 stanowiącym załącznik do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r.

Przy dokonanych w niniejszej sprawie ustaleniach, wiążących dla sądu kasacyjnego oraz po uwzględnieniu stażu pracy wnioskodawcy i charakteru wykonywanych czynności, zasadne było uchylenie zaskarżonego wyroku i zmiana poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji, gdyż wydana w niniejszej sprawie decyzja organu rentowego – odmawiająca prawa do emerytury w wieku obniżonym – była zgodna z prawem. Nie jest bowiem możliwe, by wnioskodawca wykazał 15 lat pracy w warunkach szczególnych w transporcie w sytuacji, gdy wykonywał praktycznie tylko prace polowe a staż obejmujący wykonywanie właśnie tych prac – zakwalifikowanych błędnie jako prac w warunkach szczególnych - wynosił 15 lat i 6 miesięcy.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

as

